

Tobben met de taboes der vaders

Caroline Angenent

Abdulwahid van Bommel, 'Islam, liefde en seksualiteit', Bulaaq, Amsterdam - €19,90

Een kleine rondvraag bij - autochtone - familie en kennissen 'waar denk je aan bij islam?'

bracht een opmerkelijke verscheidenheid aan ideeën aan het licht: hoofddoekjes, de koran, een bevriend echtpaar, ramadan, een agressieve godsdienst. Eén vriendin vertelde dat zij altijd plaatsvervangend in de verdediging schiet als iemand zich negatief over moslims en de islam uitlaat. Geen eenheidsworst dus, maar niemand blijkt bij islam aan 'liefde' te denken, hoogstens aan brute en onderdrukkende seks. Het boek van Abdulwahid van Bommel over de vraag hoe binnen de islam over liefde en seksualiteit wordt gedacht, vult dus een leemte op.

Het voorwoord van het boek is de helderheid zelve. Van Bommel zet hierin zijn beweegredenen uiteen om dit boek te schrijven. Het draait op het terrein van de liefde volgens hem eigenlijk allemaal om het ontbreken van communicatie. De meeste mensen (ongeacht hun culturele achtergrond) durven niet openlijk en zonder gêne over seks te praten en daardoor ontstaan grote problemen, zowel op het persoonlijke als op het maatschappelijke vlak. Van Bommel wil met zijn boek graag uitnodigen tot een dialoog en via een achttal essays 'een manier van communiceren over seksualiteit introduceren die oog heeft voor alle culturen die in Nederland naast elkaar bestaan.' Vanzelfsprekend heeft hij daarbij vooral de noden van jonge moslims op het oog, die worstelen met de betekenis van hun islamitische achtergrond in een gesecculariseerd en ogenschijnlijk op seksueel gebied zeer vrij Nederland. De auteur meent dat niet de islam, maar de ouders debet zijn aan deze nood; omdat een ouder bij de opvoeding van zijn of haar kinderen nu eenmaal (al dan niet bewust) teruggrijpt op de eigen opvoeding, worden jonge Nederlandse moslims thuis veelal opgepad met een verouderd en statisch beeld van de islam. Deze biedt jongeren te weinig handvaten om in Nederland op ontspannen wijze met leden van de andere sekse om te gaan en zo 'tobben (zij) met de taboes der vaders'.

Dit onbeweeglijke beeld van de islam wortelt volgens Van Bommel in onwetendheid en gebrek aan kritisch vermogen; moslims nemen onvoldoende kennis van de islamitische bronnen en geschriften en zij weten door een opleiding die eerder gericht is op uit het hoofd leren dan op oplettende bestudering, daar ook niet kritisch mee om te gaan. Want wie de koran, de overleveringen van de profeet Mohammed en de eerste commentaren onbevungen leest, ziet dat deze juist stellen dat menselijke liefde een reflectie is van de goddelijke liefde en dat menselijke seksuele verlangens door God geschapen gevoelens zijn, die daarom in essentie goed zijn. Mensen, mannen én vrouwen, mogen van hun lichaam genieten en echtelieden hebben zelfs de plicht aan elkaars seksuele verlangens tegemoet te komen. Degene die 'in gebreke blijft' geeft de ander daarmee een reden tot scheiding want: 'je mag het elkaar als partners niet aandoen een leven lang slechte seks te hebben.' Maar daartoe moeten man en vrouw wel met elkaar praten en daar ontbreekt

het in de moslimgemeenschappen nogal eens aan. Van Bommel hoopt dan ook dat zijn boek, dat islamitische ethiek met het mysterie van mens en schepping verbindt en de vele islamitische visies op liefde en seksuele vrijheid uiteenzet, moslims ertoe zal aanzetten met meer openheid over deze materie te praten.

Helaas valt de uitwerking van dit op zich waardevolle idee in de rest van het boek een beetje tegen. Het meest helder zijn de essays over de 'functies van het huwelijk', 'gemengde huwelijken' en 'zorg en genezing'. In de essays over het huwelijk vinden we - opnieuw - een pleidooi voor communicatie die volgens de auteur aan alle intimiteit vooraf zou moeten gaan. Hier, maar ook in de andere essays, vinden we tevens een bespreking van een *hot topic*, het verbod op homoseksualiteit. Van Bommel is voorzichtig, stelt dat in de islam barmhartigheid centraal staat, vertelt van de medische ontdekkingen en een mogelijke biologische aanleg, en legt nadruk op het feit dat er, net als bij overspel, volgens de *sharia* vier getuigen van de daad moeten zijn voor er tot vervolging kan worden overgegaan. Dit laat volgens hem zien dat vooral openlijke promiscuïteit wordt veroordeeld, omdat die tot sociale onrust kan leiden. Het essay over 'gemengde huwelijken' gaat voorts over de opvattingen over seks en huwelijk binnen hindoeïsme, jodendom en christendom en de problemen van een gemengde opvoeding - en ook hier is volgens de auteur weer communicatie zowel kern van het probleem als de oplossing.

Misschien omdat Van Bommel het thema zo volledig mogelijk wil behandelen en zijn mening niet op wil dringen (hoewel het probleem hem duidelijk na aan het hart ligt) springt zijn betoog op een groot aantal plaatsen van de hak op de tak en wordt het hier en daar onbegrijpelijk. Onder het kopje 'liefde en mededogen' staat bijvoorbeeld een bijna paginalang citaat van de korangeleerde Ibn Hazm (994-1064) over 'gelijksoortigheid als liefdesideaal', direct gevolgd door een alinea over liefde tussen ongelijksoortigen, 'gedefinieerd als een gevoel van overeenstemming' - op zich al een weinig verhelderende omschrijving. Direct hierna gaat de tekst, zonder tot enige synthese van de geciteerde opvattingen te komen, onder een nieuwe kop over op een ander onderwerp. Het is zodoende volkomen duister wat de auteur met dit verhaal wil zeggen. Ook op andere plaatsen zullen veel lezers afhaken, bijvoorbeeld als de auteur poogt om een medisch-technische beschrijving van menstruatie te geven en daarbij zinnen gebruikt als: 'Volgens de evolutiebiologie is menstruatie verontreiniging in de vorm van de overdracht van ziekteverwekkers en een onvermijdelijk bijverschijnsel van de inseminatie.' En wat moet een mens met de slotzin van een technische beschrijving van (mannen)besnijdenis die luidt: 'De chirurgen van de joodse afdeling in het ziekenhuis in Amstelveen zijn hier zeer bedreven in'?

Dit alles leidt onafwendbaar tot de vraag voor wie dit boek nu precies bedoeld is. De in het voorwoord geschetste problemen die jonge moslims in de westerse wereld ondervinden zijn reëel en het is goed voorstelbaar dat deze jongeren zelf dolgraag een boek zouden willen hebben dat hun meer helderheid biedt. Deels biedt Van Bommel die ook: waar hij duidelijk maakt dat de koran en de profeet Mohammed heel openlijk over seks praten en aan zowel man als vrouw het recht op lichamelijk genot toekennen. Het probleem is echter dat de

auteur, voor iemand die communicatie zo hoog in het vaandel heeft staan, zich van een taal bedient die 'niet-helder' te noemen is. Hij klaagt dat Nederlandse jongeren hun informatie uit vijftig jaar oude boekjes moeten halen die vanuit een antikoloniaal perspectief voor een Egyptisch of Iraans publiek zijn geschreven en dat moslims daarnaast hun eigen heilige geschriften niet kennen. Intussen verwijst de tekst wel voortdurend naar die geschriften door exegeten van koran en traditie te presenteren, die waarschijnlijk uitstekend te begrijpen zijn voor moslimgeleerden, maar die voor de leek (en wellicht dus ook voor de dolende jongeren) ontoegankelijk zijn. Meermalen wordt bijvoorbeeld *sura 2:223* geciteerd: 'Uw vrouwen zijn een akker voor u, komt daarom tot uw akker zoals u wenst.' Het is niet iedereen gegeven hierin zonder meer een vrouwvriendelijk gebod tot het vermijden van gemeenschap tijdens de menstruatie te zien, wat volgens Van Bommel toch volgt uit 'de functie van een akker'. En je raakt het spoor ook bijster als hij in de aanwijzing van de profeet ten aanzien van vrouwenbesnijdenis ('snij niet te diep') een 'duidelijk gebod tot geleidelijke afschaffing van de gewoonte' ziet. Kortom, dergelijke informatie zal eerder een geschoolde elite aanspreken dan de grote groep ouders die zich vastklampen aan hun vertrouwde interpretatie van de islam en biedt ook hun zoekende kinderen geen houvast.

Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat Van Bommel als Nederlandse bekeerling tot de islam een moeilijke positie heeft en daarom zo aarzelt om een standpunt in te nemen. Allicht krijgt hij in islamitische kring al te makkelijk het verwijt meer Nederlander dan moslim te zijn als hij een controversieel standpunt inneemt, en verwijt men hem niets te begrijpen van de diverse culturele achtergronden als hij verandering propageert. Maar waar laat dat de piekerende jongeren die zich voortdurend afvragen of wat hun wordt voorgeschoteld aan islamitische principes werkelijk in de bronnen terug te vinden is? De jongeren die tobben met de taboes der vaders en die niet het kritisch apparaat aangereikt krijgen om zin van onzin te onderscheiden? Hier ligt niet alleen een taak voor opvoeders en onderwijs, zoals Van Bommel in de allerlaatste alinea van het boek stelt, maar ook voor mensen als hijzelf, die wellicht toch iets meer hun nek uit moeten durven steken om vanuit hun dubbele wortels een gezaghebbende leerstelling in te nemen. Niettemin is *Islam, liefde en seksualiteit*, mede door de lange lijst aangeraden literatuur, een zeer volledig boek, en het heeft, gezien de vele reacties op het internet, al aan zijn doel beantwoord: het aanzetten tot een dialoog over seksualiteit.

Caroline Angenent is theoloog, filosoof en Afrikaans taalkundige.

Uit: Roodkoper, 9de jaargang, nummer 2 – zomer 2004